

РОЗВИТОК НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ БАЗИ СЛУЖБИ ВІЙСЬКОВИХ КАПЕЛАНІВ УКРАЇНИ

Романюк М. В., Долганова М. В.

Вступ

Капеланство в Україні має давню історію та велику різноманітність форм. Зміни українського законодавства, а саме налагодження нормативно-правової бази показала свою толерантність. Сьогодні потреба у священниках, про яку говорять військові командири, вперше закріплена законом. Це підкреслює значущу роль капелана як в зоні бойових дій, так і у мирному середовищі. Якщо згадати історію воєн і воєнного мистецтва, то пригадуємо, що результат будь яких збройних конфліктів залежить від двох чинників: морального і матеріального. Ще у далекому минулому полководці розуміли, що з ворогом потрібно боротися не лише збройними засобами, але й шляхом впливу на його свідомість, волю, почуття і настрої, використовуючи засоби психологічного впливу для послаблення морального духу і бойової сили противника. Тому важливо пам'ятати, що бойова спроможність воїна значною мірою залежить не тільки, наскільки оснащений військовослужбовець та на якій техніці він виконує свої обов'язки, а те, що він відчуває і на якому рівні його морально-духовний стан.

У даному розділі ставимо собі мету – дослідити історію становлення та розвитку нормативно-правової бази капеланського руху з часу відновлення незалежності України і до сьогоднішнього дня. Висвітлити чітко регламентовані права та обов'язки душпастирів, які були розглянуті багатьма законопроектами, але вперше в історії незалежності нашої держави закріплені Законом України.

Упродовж останніх років проблема душпастирської роботи описується багатьма українськими науковцями, зокрема це праці Ю. Буракова¹,

Л. Владиченка, О. Ворощука, Ю. Кривенка, О. Томчука. Варто згадати колективні роботи Т. Ковтуновича, Т. Привалка, О. Аркуші та М. Литвина. Проте нормативно-правова база та її історичний аспект висвітлено не повністю, особливо це стосується процесу формування повноцінної капеланської служби у ЗС України.

Становлення нормативно-правової бази діяльності капеланства після відновлення незалежності України. Після ухвалення Верховною Радою Закону України № 25 «Про свободу совісті та релігійні організації» від 24 квітня 1991 р., церкві знадобилось ще 5 років для того, щоб зрозуміти, що військовослужбовцям слід приділяти особливу увагу. Адже у законі регламентовано, що командування військових частин, надає можливість військовослужбовцям брати участь у богослужіннях, обрядів або церемоній. Питання ж військового капеланства в законі не врегульовувались².

У 1996 р. створено Всеукраїнську Раду Церков і релігійних організацій (ВРЦіРО), як міжконфесійну інституцію. Метою ВРЦіРО стало об'єднання зусиль конфесій у справі духовного відродження України та координації міжцерковного діалогу як в Україні, так і за її межами, участь у розробці проєктів нормативних актів з питань державно-конфесійних відносин та здійснення комплексних заходів добродійного характеру.

Станом на червень 2021 р. до складу ВРЦіРО входило п'ятнадцять церков і релігійних організацій та одна міжцерковна організація, серед яких православні, греко-католицькі, римо-католицькі, протестантські та євангельські церкви, а також іудейська та мусульманські релігійні об'єднання. Відтак Рада Церков представляє більш як 95% усіх релігійних організацій України³. Це свідчить про високий рівень зацікавленості усіх діячів християнської церкви на території нашої держави, незалежно від конфесійної належності, у розповсюдженні та посиленні свого впливу на ЗС України.

Незважаючи на подекуди складні міжконфесійні взаємини, глави традиційних для України конфесій – Українська православна церква (УПЦ), Українська греко-католицька церква (УГКЦ), Українська автокефальна православна церква (УАПЦ) та Римо

¹ Бураков Ю.В. (2020) Відродження капеланства у сучасному війську. *Українське військо: сучасність та історична ретроспектива*: збірник матеріалів I Міжнародної науково-практичної конференції. 27 листопада 2020р. Київ. НУОУ, С. 190-194. Владиченко Л.Д. Досвід упровадження військового священства (капеланства) у Збройних Силах України (2014). С. 180-185. Доступно: URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Skhid_2014_1_34. Ворошук О.М. (2020) Розвиток Військово-Релігійних Відносин в Україні (2005–2013 рр.). *Українське військо: сучасність та історична ретроспектива*: збірник матеріалів I Міжнародної науково-практичної конференції. 27 листопада 2020 р. Київ. НУОУ. С. 192-193. Кривенко Ю.В. Діяльність військових капеланів за Законодавством України (2014). *Прикарпатський юридичний вісник*. Випуск 3 (6). URL: http://www.pjv.nuoua.od.ua/v3_2014/09.pdf. Томчук А.О. Душпастирська служба в зоні АТО серед військовослужбовців Збройних Сил України та волонтерів. Збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції «Українське військо сучасність та історична ретроспектива». Київ. НУОУ, С. 160. Ковтунович Т., Привалко Т. (2019). *Капелани на службі Богу і Україні*. Український інститут національної пам'яті. Київ. С. 424. Аркуш О., Литвин М. *Про гідність. Волонтерський рух в Україні 2013–2017 рр.* Національна академія наук України, інститут Українознавства імені Івана Крип'якевича. Львів. С. 271296.

² «Про впорядкування питань задоволення релігійних потреб військовослужбовців Збройних Сил України». Директива Міністра оборони України № 25 (2006). URL: <https://ips.ligazakon.net/document/FIN62661>.

³ Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій. URL: <https://vrciro.org.ua/ua/council/info>.

католицька церква (РКЦ) у 2000 р. підписали статут Всеукраїнського міжконфесійного релігійного християнського військового братства, яке розробило та затвердило «Концептуальні засади душпастирської опіки віруючих військовослужбовців». Метою створення Братства було виконання двох на той час глобальних завдань: перше – це захист конституційних прав військовослужбовців на свободу совісті, право їх сповідати ту чи іншу релігію, або не сповідати жодної і друге завдання – впровадження військового капеланства у ЗС України та інших військових формуваннях⁴. Крім цього, організовано підготовку «капеланського резерву» для ЗС України, формувалось спільне поле порозуміння представників різних релігійних традицій, представлених у нашій державі. Навчання здійснювалось на упродовж 2000–2005 рр., слухачами курсів стали близько 200 священиків та семінаристів, пастирів та активістів різних конфесій⁵.

Першою реальною спробою встановити правовий механізм реалізації законних прав і свобод віруючих військовослужбовців стала Директива Міністра оборони України від 21 квітня 2006 р. № 25 «Про впорядкування питань задоволення релігійних потреб військовослужбовців Збройних Сил України»⁶. Відповідно до документу, у питаннях задоволення релігійних потреб підлеглих, командири і начальники мають керуватись Конституцією та законами України, не допускати будь-якого примусу щодо визначення військовослужбовцем свого ставлення до релігії, дотримуватись принципу рівності всіх церков, не допускати розпалювання міжконфесійних суперечок серед військовослужбовців тощо.

Прийняття цієї директиви свідчило про спроби Міністерства оборони України впорядкувати та регламентувати стосунки між військовими частинами та релігійними організаціями, які складаються на місцях. 1 листопада 2008 р. створено сектор роботи з релігійними організаціями в структурі Департаменту гуманітарної політики Міністерства оборони України⁷.

Позитивним зрушенням у взаємостосунках ЗС України і церков став програмний документ – Меморандум про співпрацю у справах душпастирської опіки військовослужбовців ЗС України, який

підписано 10 листопада 2008 р. на спільному засіданні Міністерства оборони України та уповноважених представників семи церков і релігійних організацій України, відповідальних за співпрацю зі ЗС України.

У документі зазначено необхідність впровадження ефективної системи душпастирської опіки та створення інституту військового духовенства (капеланства) у ЗС України, що мало на меті: забезпечення конституційного права особового складу на свободу совісті та віросповідання, створення здорового психологічного клімату у військових колективах, родинх військовослужбовців, посилення військово-патріотичного виховання, формування засад моральності та духовності, об'єднання зусиль війська і церкви у належному формуванні багатого внутрішнього світу захисника Вітчизни та створення позитивної мотивації до військової служби.

З того часу поступово створювалась система душпастирської опіки військовослужбовців ЗС України, яка складалася з трьох рівнів:

1. Рада у справах душпастирської опіки при Міністерстві оборони України.

2. Церковно-релігійні структури, які відповідали за душпастирську опіку над військовими.

3. Місцеві священнослужителі, уповноважені церквами (релігійними організаціями) відповідати за цей напрямок співробітництва з органами військового управління.

На той момент до церковно-релігійних структур, що відповідають за душпастирську опіку над військовослужбовцями, належали:

- Синодальний відділ Української Православної Церкви по взаємодії зі Збройними Силами та іншими військовими формуваннями України;

Синодальне управління духовно-патріотичного виховання тоді ще Української Православної Церкви Київського Патріархату у зв'язках із Збройними Силами та іншими військовими формуваннями України;

- Департамент Патріаршої Курії Української Греко-Католицької Церкви у справах душпастирства силових структур України;

- офіс відповідального від Римо-католицької церкви за душпастирство над військовослужбовцями;

- відповідальний за душпастирську опіку військовослужбовців від Української Автокефальної Православної Церкви;

- офіс відповідального за співпрацю з Міністерством оборони України від Всеукраїнського союзу об'єднань євангельських християн-баптистів;

- відповідальний за взаємодію зі ЗС України від Духовного управління мусульман України.

Для налагодження подальшої співпраці з релігійними організаціями Міністр оборони України своїм наказом від 17 березня 2009 р. № 115 утворено Раду у справах душпастирської опіки при Мініс-

⁴ Всеукраїнське міжконфесійне релігійне християнсько-військове братство. URL: <http://www.viraichest.com.ua/>.

⁵ Коханчук Р.М. (2004). Душпастирська опіка військових. Видання 2-е розширене і доповнене. Київ. С. 177-189.

⁶ «Про впорядкування питань задоволення релігійних потреб військовослужбовців Збройних Сил України». Директива Міністра оборони України № 25 (2006). URL: <https://ips.ligazakon.net/document/FIN62661>.

⁷ Меморандум про співпрацю у справах душпастирської опіки військовослужбовців ЗС України. 2008 р. URL: <https://www.mil.gov.ua/diyalnist/zvyazki-z-gromadskistyuh/rada-u-spravah-dushpastirskoi-opiki-pri-ministerstvi-oboroni-ukraini/normativni-dokumenti-ta-metodichni-rekomendaczii/2014/07/08/memorandum-pro-spivpraczu-u-spravah-dushpastirskoi-opiki-vijskovosluzhbovcziv-zs-ukraini/>

терстві оборони України як міжконфесійний консультативно-дорадчий орган з окресленим колом обов'язків і повноважень. Першим, тоді очолив Раду у справах душпастирської опіки при Міністерстві оборони України (далі – Раду) керівник Синодального відділу УПЦ по взаємодії зі ЗС України та іншими військовими формуваннями України (на той час) архієпископ Львівський і Галицький Августин⁸. Далі її за чергою очолювали представники церков, що увійшли до Ради.

З метою забезпечення прав на свободу совісті та віросповідання, вдосконалення механізмів задоволення релігійних потреб військовослужбовців ЗС України, визначення методологічних і методичних засад цієї діяльності, створення в майбутньому інституту військового духовенства (капеланства) у ЗС України наказом Міністра оборони України від 22 квітня 2011 р. № 220 «Про затвердження Концепції душпастирської опіки у Збройних Силах України» затверджено Концепцію душпастирської опіки у ЗС України⁹.

Основними завданнями душпастирської опіки, згідно з наказом, стало: навчання віруючих військовослужбовців основам віровчення, виховання любові до Бога та готовності до самопожертви заради Батьківщини і ближніх, розвиток у військовослужбовців стійких моральних якостей: справедливості, мужності, поміркованості, дисциплінованості, вірності своїм обов'язкам та виховання у військовослужбовців почуття любові до Батьківщини, поваги до загальнолюдських цінностей, культурного та духовного надбання.

На території військових частин і установ Міністерства оборони України зусиллями церков та самих військовослужбовців обладнано десятки військових храмів та місць для служіння. Попри існуючі непрості взаємини між церквами у богословських питаннях не відмічено фактів ворожого неприйняття віруючими-військовослужбовцями однієї конфесії священника до іншої конфесії.

З початком російсько-української війни у 2014 р. українська влада, в особі Кабінету Міністрів, вирішила покликати в зону АТО священників, які уклали із державою трудовий договір.

⁸ Про затвердження Положення про Раду у справах душпастирської опіки при Міністерстві оборони України». Наказ Міністра Оборони України від 17 березня 2009 р. № 115. URL: <https://www.mil.gov.ua/diyalnist/zvyazki-z-gromadskisty/rada-u-spravah-dushpastirskoi-opiki-pri-ministerstvi-oboroni-ukraini/rada-u-spravah-dushpastirskoi-opiki/2014/07/08/polozhennya-pro-radu-uspravah-dushpastirskoi-opiki-pri-ministerstvi-oboroni-ukraini/>.

⁹ «Про затвердження Концепції душпастирської опіки у ЗС України». Наказ Міністра Оборони України від 22 квітня 2011 р. № 220. URL: <https://www.mil.gov.ua/diyalnist/zvyazki-z-gromadskisty/rada-u-spravah-dushpastirskoi-opiki-pri-ministerstvi-oboroni-ukraini/normativni-dokumenti-ta-metodichni-rekomendaczi/2014/07/08/konceptziya-dushpastirskoi-opiki-uzbrojnih-silah-ukraini/>.

2 липня 2014 р. Міністерство оборони України підготувало розпорядження № 677 р. «Про службу військового духовенства (капеланську службу) у ЗС України, Національній гвардії, Державній спеціальній службі транспорту та Державній прикордонній службі»¹⁰. У ньому основні завдання ставилися відповідним міністерствам щодо підготовки положень про службу військового духовенства. На виконання цього розпорядження видано наказ Міністра оборони України від 27 січня 2015 р. № 40 «Про затвердження Положення про службу військового духовенства (капеланську службу) у ЗС України», який зареєстровано в Міністерстві юстиції України¹¹.

Дане положення обумовлювало призначення, головні завдання, порядок діяльності, взаємодію, права і обов'язки у сфері реалізації особовим складом, права на свободу світогляду і віросповідання підрозділів (посадових осіб) з питань служби військового духовенства (капеланства), військових священників (капеланів), органів військового управління, консультативно-дорадчого органу – Ради у справах душпастирської опіки при МОУ (Рада), уповноважені від релігійних організацій за співробітництвом з Міноборони України. Також Наказом передбачено створення чотирьох територіальних відділень з питань служби військового духовенства (капеланства): Вінниця (Центральний), Дніпропетровськ (Східний), Львів (Західний), Одеса (Південний). Проте наказ втратив свою чинність на підставі Наказу Міністерства оборони № 685 від 14 грудня 2016 р. «Про затвердження Положення про службу військового духовенства (капеланську службу) у ЗС України»¹².

Дата наказу вважається офіційною датою заснування кадрової служби військового духовенства. Документ визначає основні завдання, порядок діяльності структурних підрозділів (посадових осіб) Міністерства оборони України, ЗС України з питань організації діяльності служби військового духовенства (капеланської служби) та права і обов'язки військових священників (капеланів).

У своїй діяльності структурні підрозділи (посадові особи) з питань служби військового духовенства (капеланської служби) та військові священники (капелани) керуються Конституцією України, законами України, постановами Верховної Ради Укра-

¹⁰ «Про службу військового духовенства (капеланську службу) у ЗС України, Національній гвардії та Державній прикордонній службі» Розпорядження Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014р. № 677. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/677-2014-%D1%80#Text>.

¹¹ «Про затвердження Положення про службу військового духовенства (капеланську службу) у ЗС України». Наказ Міністра оборони України від 27 січня 2015 р. № 40. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0161-15#Text>.

¹² «Про затвердження Положення про службу військового духовенства (капеланську службу) у ЗС України». Наказ Міністерства оборони України від 14 грудня 2016 р. № 685. (2016). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0010-17#Text>.

їни, указами Президента України, актами Кабінету Міністрів України та цим Положенням.

Відповідні накази також були видані й в інших силових структурах держави, зокрема це: Наказ МВС України № 1065 від 10 жовтня 2016 р. «Про затвердження Положення про службу військового духовенства (капеланську службу) у Державній прикордонній службі України»¹³, Наказ МВС України № 205 від 24 березня 2016 р. «Про затвердження Положення про службу військового духовенства (капеланську службу) у Національній гвардії України»¹⁴. Наказ Міністерства інфраструктури України № 201 від 06 червня 2017 р. «Про затвердження Положення про службу військового духовенства (капеланську службу) у Державній спеціальній службі транспорту»¹⁵.

Досвід взаємодії ЗС України і церков у сфері задоволення релігійних потреб, а також залучення священнослужителів до духовного, морально-релігійного виховання військовослужбовців свідчить, що найкращі результати досягаються там, де ця діяльність носить постійний і системний характер.

У 2015 р. Рада у справах душпастирської опіки спільно із Міністерством оборони України підготували наказ «Про затвердження Положення про службу військового духовенства (капеланську службу) у ЗС України», що зауважимо, ста черговим кроком на шляху створення інституту військового капеланства в Україні. Безперечно, що правове врегулювання військового душпастирства є складним і тривалим процесом. Значною мірою це залежить від налагодження ефективної співпраці в трикутнику держава – церква – суспільство, спільних зусиль державних інституцій, представників релігійної спільноти, науковців та громадськості¹⁶.

Згідно з Постановою Кабінету Міністрів з 15.05.2017 р. у всіх бойових частинах та підрозділах ЗС України затверджуються посади військових капеланів. Загалом встановлення капеланства у ЗС України здійснюється у два етапи. На першому етапі, до кінця червня 2017 року військові капелани були призначені до бойових частин та підрозділів,

¹³ «Про затвердження Положення про службу військового духовенства (капеланську службу) у Державній прикордонній службі України». Наказ МВС України від 10 жовтня 2016р. № 1065. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1430-16#Text>.

¹⁴ «Про затвердження Положення про службу військового духовенства (капеланську службу) у Національній гвардії України». Наказ МВС України від 24 березня. 2016р. № 205. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0557-16#Text>.

¹⁵ «Про затвердження Положення про службу військового духовенства (капеланську службу) у Державній спеціальній службі транспорту». Наказ Міністерства інфраструктури України від 6 червня 2017р. № 201. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0793-17#Text>.

¹⁶ «Про затвердження Положення про службу військового духовенства (капеланську службу) у ЗС України». Наказ Міністерства оборони України від 14 грудня 2016 р. № 685. (2016). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0010-17#Text>.

а на другому, до кінця 2017 року в усіх підрозділах ЗС України¹⁷.

Для того, щоб Закон щодо військового капеланства увійшов в дію, було зроблено достатньо багато, за цей час було розроблено такі законопроекти.

Перший законопроект № 10244-1 від 23 квітня 2019 р. «Про військове капеланство у ЗС України». Проект Верховна Рада ухвалила у першому читанні, втім після позачергових парламентських виборів законотворючий процес щодо цієї теми почався заново¹⁸.

Другий законопроект № 4148 від 23 вересня 2020 р. «Про військове капеланство у ЗС України», проте його знову було відкликано¹⁹.

Третім законопроектом № 4626 від 22 січня 2021 р. «Про Службу військового капеланства». Документ було розглянуто парламентським комітетом з питань національної безпеки, оборони та розвідки України. Метою законопроекту, як і попередніх законопроектів було створення служби військового капеланства та законодавче закріплення статусу військових капеланів, як військовослужбовців, визначення організаційно-правових основ взаємодії військових формувань та релігійних організацій у процесі забезпечення функціонування інституту військового капеланства з метою реалізації прав військовослужбовців ЗС України, Національної гвардії України, Державної прикордонної служби України, інших військових формувань та членів їх сімей на свободу совісті, світогляду та віросповідання, враховуючи багатоконфесійність нашої держави²⁰.

У травні 2021 р. Верховна Рада України прийняла за основу законопроект № 4626 «Про Службу військового капеланства», який утворює службу військового капеланства, як самостійний структурний підрозділ у складі військових формувань. Зауважується, що капелани є військовослужбовцями та мають відповідні соціальні гарантії.

Ухвалення закону «Про службу військового капеланства» – прорив у душпастирській сфері. 30 листопада 2021 р. № 1915-IX Верховна Рада України ухвалила закон «Про Службу військового капеланства», що стало певним проривом для релігійної еліти у ЗС України²¹. Відповідно до закону служба військового капеланства мала запрацювати з 1 липня 2022 року, але у зв'язку із початком широкомасш-

¹⁷ Кабінет Міністрів – Постанова від 15.05.2017 р.

¹⁸ Проект Закону про військове капеланство від 23 квітня 2019 р. № 10244-1. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=6584.

¹⁹ Проект Закону про військове капеланство у Збройних Силах України від 23 вересня 2020 р. № 4148. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/II03290A?an=9>.

²⁰ Проект Закону про службу військового капеланства від 22 січня 2021р. № 4626. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70878.

²¹ «Про службу військового капеланства» Закон України від 30.11.20221 р. № 1915-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1915-20#Text>.

табної війни російської федерації, державний документ був ухвалений Верховною Радою 15 березня 2022 року²² (зміни до Закону України № 2131-IX від 15 березня 2022 року).

Законом чітко визначено організаційну структуру військового капеланства, яка передбачає порядок відбору кандидатур військових капеланів (військовий капелан резерву) та призначення помічника військового капелана. В законі також чітко регламентовані права та обов'язки військових настоятелів:

- здійснювати забезпечення організації та проведення молитов, богослужінь, урочистих і поминальних заходів та інших релігійних обрядів і культів, пов'язаних із задоволенням духовно-релігійних потреб військовослужбовців, працівників та членів їх сімей;

- сприяти розвитку особистісних та колективних моральних якостей особового складу;

- популяризувати здоровий спосіб життя серед військовослужбовців, працівників та членів їх сімей;

- ознайомлювати військовослужбовців, працівників та членів їх сімей з основами релігійного вчення;

- виховувати у військовослужбовців, працівників та членів їх сімей толерантне ставлення до людей з іншим світоглядом та релігійними переконаннями;

- налагоджувати взаємодію з представниками релігійних організацій, які здійснюють діяльність у місцях дислокації військових частин, в інтересах задоволення духовно-релігійних потреб військовослужбовців, працівників та членів їх сімей;

- брати участь у реабілітації особового складу, який потребує психологічної допомоги;

- консультувати командування з релігійних питань²³.

Закон передбачає різні ранги капеланів, з відповідними рівнями відповідальності: батальйону, бригади тощо. Військові настоятелі матимуть звання військовослужбовців офіцерського складу, що є новим досвідом у функціонуванні душпастирської служби ЗС України. До прикладу «капітан капеланської служби».

Відповідно, з'являється різний формат відповідальності і певна службова ієрархія. Радник Глави УГКЦ, заступник керівника Департаменту військового капеланства Патріаршої курії УГКЦ, співзасновник, лектор і член Ініціативної групи та Наглядової ради Української Академії лідерства, політолог, публіцист, автор книг, громадський діяч та перший військовий капелан при штабі АТО/ООС у 2014 р. отець Андрій Зелінський у своєму інтерв'ю наголо-

шує, що згодом ці питання будуть врегульовані підзаконними актами. Отець Андрій говорить про те, що несення душпастирської опіки це нелегка місія, тому людині слід уже мати визнаний певною релігійною організацією рівень компетентності. Належний мандат на військове капеланство, надає церква. Кількість таких мандатів визначає центральний орган державної влади²⁴.

Закон регламентує такий норматив, що капелан буде з тієї конфесії, віросповідання якої сповідує достатня кількість військовослужбовців. Чисельний склад служби військового капеланства не може бути меншим, аніж 0,15% від загальної чисельності ЗС України. Відповідно до наявності представників тієї чи іншої конфесії, визначається відсоток представництва і кількість мандатів, виділених відомством релігійній організації, яка повинна підготувати й забезпечити духовний вишкіл своїх капеланів²⁵.

За словами о. Андрія метою служіння військового настоятеля є задоволення духовно-релігійних потреб всього особового складу. Участь військовослужбовців у заходах душпастирської опіки здійснюється виключно на добровільних засадах.

Важливим показником військового настоятеля є стійкість, спроможність протистояти пов'язаним із військовою службою стресам. І саме капелан має дбати про таку стійкість українського воїна. Це базовий рівень турботи про військовослужбовця, що має допомогти людині не лише гідно вистояти перед викликами військової служби, але й стати кращим. Отець Андрій Зелінський констатує: *«питання військового капеланства набуло зовсім іншого значення з початком збройної агресії Російської Федерації проти України. Уже з перших місяців подій на сході нашої держави стала очевидною потреба у військових капеланах, які будуть ближче до наших воїнів і на полі бою, і в окопах, і у місцях їхньої постійної дислокації, у військових шпиталях із пораненими та згодом із ветеранами. Війна має тривалі наслідки, тому завдання військового капелана – потурбуватися не лише про самого воїна, а також про його родину, яка переживає в особливий спосіб виклики війни»*²⁶.

Підсумовуючи вище викладене, проаналізувавши історичний досвід формування та створення нормативно-правової бази капеланського руху, варто зауважити, що душпастирська опіка у війську пройшла складний, випробуваний часом про-

²² «Про службу військового капеланства». Про внесення зміни до розділу IV «Прикінцеві положення» Закону України від 15 березня 2022 р. № 1915-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2131-20#Text>.

²³ «Про службу військового капеланства» Закон України від 30.11.20221 р. № 1915-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1915-20#Text>.

²⁴ Військовий капелан: бойовий побратим, покликаний захистити в людині людське. Інтерв'ю. (2021). URL: <https://www.kapelanstvo.ugcc.ua/viyskovyy-kapelan-boyovyy-pobratym-poklykanyy-zakhystyty-v-liudyni-liudske/>.

²⁵ «Про службу військового капеланства» Закон України від 30.11.20221 р. № 1915-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1915-20#Text>.

²⁶ Священник – військовослужбовець: потреба й обґрунтування. Інтерв'ю. (2021). Доступно. URL: <https://www.kapelanstvo.ugcc.ua/sviashchennyk-viyskovosluzhbovets-potreba-y-obhruntuvannia/>.

цес, доки законодавче унормування капеланської служби у ЗС України та інших формування набуло офіційного статусу.

Ухвалення закону «Про службу військового капеланства» від 30 листопада 2021 р. стало певним проривом крізь пострадянське минуле. Прийняття Закону дозволяє визначити правовий статус військових капеланів у ЗС України, надає можливість забезпечити належний соціальний захист військових настоятелів, сприяє подальшому розвитку капеланської служби у ЗС України та інших військових формуваннях.

Аби закон був офіційно затверджений, було зроблено достатньо багато. Упродовж 1991–2021 рр. ініціативами окремих церков, поданнями народних депутатів, зусиллями Міноборони було подано близько десяти законопроектів, але жоден з них не увійшов офіційно в дію.

Висновки

Одним із проривів у впровадженні системи душпастирської опіки та створення інституту військового духовенства (капеланства) у ЗС України стало підписання 10 листопада 2008 р. Меморандуму про

співпрацю у справах душпастирської опіки військово-вслужбовців. Наступним етапом у розвитку душпастирської опіки стало затвердження Концепції душпастирської опіки у ЗС України наказом Міністра Оборони України від 22 квітня 2011 р. № 220. Згідно цього наказу на територіях військових частин були обладнані військові храми та місця для служіння. Наказом Міністерства оборони №685 від 14 грудня 2016 р. «Про затвердження Положення про службу військового духовенства (капеланську службу) у ЗС України» в організаційно – штатну структуру військових частин (формувань) було введено посади військових капеланів. 15 травня 2017 р. згідно з Постановою Кабінету Міністрів у всіх бойових частинах та підрозділах ЗС України було затверджено посади військових капеланів. Власне, досвід проведення АТО/ООС дав розуміння важливості створення військового капеланства як самостійного структурного підрозділу у складі військових формувань. Адже служба капелана є невід’ємною частиною підтримки бойового духу бійця під час виконання покладених на нього завдань на війні.

Інформація про авторів:

Романюк Михайло Васильович,
старший дослідник, кандидат історичних наук,
завідувач відділу новітньої історії
Інститут українознавства імені Івана Крип'якевича
Національної академії наук України
4, вул. Козельницька, Львів, 79000, Україна

Долганова Маріанна Володимирівна,
ад'юнкт штатний науково-організаційного відділу (НОВ)
Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного
32, вул. Героїв Майдану, м. Львів, 79026, Україна

Information about the authors:

Romaniuk Mykhailo Vasylovych,
Senior Researcher, Candidate of Historical Sciences,
Head of the Department of Modern History
Ivan Kryp'yakevych Institute of Ukrainian Studies
of the National Academy of Sciences of Ukraine
4, Kozelnytska str., Lviv, 79000, Ukraine

Dolhanova Marianna Volodymyrivna,
Adjunct Staff Member of the Scientific and Organizational Department (NOV)
Hetman Petro Sahaidachnyi National Ground Forces Academy
32, Heroiv Maidanu str., Lviv, 79026, Ukraine